

Docent Th. Hoff (1822-1882)

Fra livet i Universitetets gamle Mineralogiske Museum

af

AXEL GARBOE

Abstract

A brief account is given of the life and work as assistant at the Copenhagen University Museum of Th. Hoff, mineralogist and geologist (1822-82).

Geologiens og i det hele taget naturvidenskabens historie har to sider: dens opgave er ikke blot at skildre, hvordan forståelsen af de iagttagne kendsgerninger voksede, hvordan nye problemer blev taget op, ny viden blev vundet — men videnskabshistorien har også en i videste forstand personalthistorisk side. Hvem var de forskere, hvis navne vi kender fra deres værker? Hvordan var de som mennesker? Hvordan formede deres livsskæbne sig? Dette er ikke deres studier og forfatterskab uvekkommende. Tværtimod er det på det nøjeste sammenvævet dermed.

Og dette gælder ikke blot, når der er tale om de store navne i naturvidenskabens historie — lige fra en banebryder som NIELS STENSEN med den dybt gribende livsudvikling, til de mindre, men dog store navne: en THOMAS BARTHOLIN, en JAPETUS STEENSTRUP, en J. G. FORCHHAMMER — hver med sin slægts- og livshistorie, under indflydelse af andre og selv krydsende andres vej på måske afgørende måde. Det samme har også gyldighed, når talen er om de perifere skikkelser i naturvidenskabens historie.

Så at sige i skyggen af de fremtrædende videnskabsmænd — forgrundsfigurerne, hvis navne alle kender — og måske mere eller mindre hæmmet deraf møder man i geologiens historie mennesker, hvis videnskabelige indsats ikke blev særlig betydningsfuld, og som også rent menneskeligt blev baggrundsfigurer. Men fra deres beskedne stude kan disse mænd virke dragende på sindet, hvis man får lejlighed til at se lidt ind bag overfladen. Uvilkårligt stiller man sig spørgsmål om, hvordan deres livsvilkår var, og hvad de havde at kæmpe sig igennem af ydre og indre vanskeligheder.

Hvorfor blev — for at nævne et eksempel — THOMAS BARTHOLIN'S SØN CHRISTOFFER BARTHOLIN (f. 1657), der i sin ungdom var en af NIELS STENSEN'S elever og under sit studieophold i Italien (1676) åbenbart har været levende interesseret i mineralogiske studier, alligevel ikke den, der skulle komme til at indføre STENO'S banebrydende nye tanker på det geologisk-mineralogiske område ved Københavns Universitet, hvor han

dog var »designeret« til at blive professor efter sin hjemkomst fra udenlandsrejsen? CHRISTOFFER BARTHOLIN fik aldrig skrevet sin påbegyndte afhandling om krystaller — *angulata corpora* — som han arbejdede på i Firenze »efter vor berømte STENO's principper«; han brød af fra den videnskabelige løbebane, gik i centraladministrationens tjeneste og endte sine dage (1714) som landsdommer i Jylland med bopæl på gården Kaas ved Limfjorden så langt som vel muligt fra København (1). Hvorfor? ... Ejendommeligt er det, at en efterkommer af CHRISTOFFER BARTHOLIN, fytopalæontologen C. T. BARTHOLIN (1844—1926) mange år efter skulle gøre en indsats i dansk geologisk forskning.

Eller hvorfor blev — for blot at nævne endnu et enkelt eksempel — bornholmergeologen MAGNUS JESPERSEN (1833—1917) ikke den, der i samarbejde med professor JOHNSTRUP skulle udføre et livslangt arbejde med udforskningen af Bornholms, hans fødeø, geologiske forhold? Han skulle på forhånd synes at have haft alle muligheder derfor, og ingen anden dansk geolog kunne dengang erstatte ham. Men det gik så helt anderledes (2).

Her skal nu standses ved en forlængst næsten glemt geolog og museumsmand, TH. HOFF, fra den periode omkring forrige århundredes midte, da FORCHHAMMER, JAPETUS STEENSTRUP og JOHNSTRUP var de førende skikkelser.

THOMAS (CHRISTIAN FREDERIK AUGUST) HOFF blev født i København 1822 (3). Efter at være blevet student som 20-årig og cand. phil. (1843) begynde han at studere ved den Polytekniske Læreanstalt, hvor så mange, der senere skulle gøre en indsats i dansk geologisk forskning, fik deres første uddannelse og hørte FORCHHAMMER forelæse over geologi på en så fængslende måde, at det blev bestemmende for deres fremtid.

Nogen afsluttende eksamen nåede TH. HOFF ikke at tage. Som »Candidat HOFF« blev han i 1850, 28 år gammel, assistent ved Universitetets Mineralogiske Museum, idet — som HOFF senere (4) udtrykker det — »Conferentsraad FORCHHAMMER var bleven bekendt med mine Kundskaber i Mineralogie og Geognosie«.

Universitetets mineralogisk-geologiske samling havde på det tidspunkt lokaler i Kommunitetsbygningen, den lange bygning mellem Krystalgade og Frue Plads med facade imod Nørregade. Her havde tillige FORCHHAMMER og JAPETUS STEENSTRUP deres embedsboliger og forelæsningslokale. Universitetets zoologiske museum fandtes i samme bygning, til der sidst i 1860'erne kunne flyttes ind i den efter datidens forhold udmærkede og meget rummelige museumsbygning, det nuværende zoologiske Universitetsmuseum, der især skyldtes JAPETUS STEENSTRUP's initiativ sin virkeliggørelse — og kostede ham mange bitre stridigheder (5). Det var tanken, at også den mineralogisk-geologiske samling så snart som muligt skulle flyttes til mere formålstjenlige og tidssvarende lokaler; men dermed trak det i langdrag. FORCHHAMMER oplevede det ikke, og JOHNSTRUP døde (31. december 1894), just som man var nået til at kunne flytte ind i det nye museum på Østervold, hvortil han havde glædet sig så meget, og hvis forberedelse havde kostet ham så meget arbejde.

Nørregade-museets pladsforhold blev allerede i FØRCHHAMMER's og efter hans død (1865) i JOHNSTRUP's tid år for år mere og mere håbløse. Hvordan situationen museumsmæssigt havde tilspidset sig henimod slutningen af JOHNSTRUP's professortid, da det nye museum var i sigte, fremgår med al ønskelig tydelighed af en udtalelse som denne (6): »I en lang Aarrække

Fig. 1. TH. HOFF (1822—1882). (Efter fotografi i Mineralogisk Museum).

har det saa at sige været et Livsspørgsmaal for Universitetets mineralogisk-geologiske Samling at komme bort fra de aldeles utilstrækkelige Lokaler, hvor der hverken var Plads til at rumme Landets eneste Samlinger af ovennævnte Art eller Mulighed for at tilvejebringe en Opstilling af Gjenstandene, der var tidssvarende baade for de studerende og for den Del af Publikum, der kunde ønske at gjøre sig bekendt med Museets Indhold.« Ganske vist var situationen ikke slet så trykkende i FØRCHHAMMER's tid; men med den stærkt voksende tilgang til museet er der alligevel ingen tvivl om, at det var meget trangt og utilfredsstillende arbejdsforhold, den unge TH. HOFF gik ind til, da han i 1850 blev assistent ved Univeristetets Mineralogiske Museum.

Vellønnet var stillingen ikke. HOFF skriver selv (4), at honoraret i årene 1850—54 var 100 Rdl. årlig, og fra 1854—60 var det 200 Rdl. årlig. Ganske vist var arbejdstiden heller ikke lang. »Den Tid, der er bestemt til Arbejdstid for Museet«, skriver HOFF (4), »er egentlig kun 2 Timer daglig de fem Dage i Ugen; men da dette ikke var tilstrækkeligt til det højst (d. v. s. mest) nødvendige Arbejdes Udførelse, har mit Arbejde paa Museet, hvis Fremgang altid levende har interesseret mig, strakt sig betydelig ud over denne Tid.« En stor hindring var det i begyndelsen af TH. HOFF's museumstid, at lokalerne ikke kunne opvarmes. I 1852 bevilgedes der (7) Universitetets Mineralogiske Museum de nødvendige pengemidler til anskaffelse af en kakkelovn; det ville »afhjælpe en længe følt Mangel, der havde bevirket, at Museumssalen ikke kunde benyttes om Vinteren og lagt væsentlige Hindringer i Vejen for Museumsarbejdernes Fremme.« Professor FØRCHHAMMER havde oprindelig ønsket 2 kakkellovne, en i hver ende af salen, men kunne dog nøjes med een midt i salen; den skulle så blot være så meget større og af sten for at undgå strålevarme. Kakkellovnen til museet kostede 200 rdl., dobbelt så meget som museumsassistent HOFF dengang fik for et års arbejde.

Der er ingen tvivl om, at HOFF var en både omhyggelig og dygtig

Fig. 2. Fra det Mineralogisk-Geologiske Museum på Nørregade.
(Fotografi i Mineralogisk Museum).

museumsmand, der, så vidt det var ham muligt, stadig fortsatte sine videnskabelige studier. Selv siger han (4), at han altid har søgt at udvide sine kundskaber, »dels ved Studium paa Museet i Forbindelse med de Arbejder jeg udførte, dels ved Rejser«.

TH. HOFF's første længere rejse gik (1853) til Grønland, hvor et stort og lidet opdyrket geologisk arbejdsfelt lå og ventede, ikke mindst dengang for hundrede år siden. »Med Hensyn til saavel Grønlands som de øvrige Polarlandes geognostiske Forhold vide vi vel Noget; men dog ere vore Kundskaber herom temmelig mangelfulde, dels grundet paa, at kun faa egentlige Geognoster have besøgt Landet, dels i Vanskeligheden ved at anstille Undersøgelser og berejse et Land, der for største Delen altid er dækket af Sne og Is«, skriver HOFF i et foredrag (1863) ved det 9. skandinaviske naturforsker møde i Stockholm, hvori han deltog (8). HOFF nævner GIESECKE's rejser (1806—1813) samt CHR. PINGEL's undersøgelser (1828—29) i det sydvestlige Grønland og H. RINK's arbejder i årene 1848—1852. HOFF sluttede sig til en ekspedition, som bestod af en engelsk mineingeniør med 2 arbejdere og en norsk bjergværkskyndig, JACOB PAVELS FRIIS (1827—1912), der havde 10 norske arbejdere med sig (8). Formålet var at undersøge teknisk vigtige mineralforekomster (8). Man besøgte kryoliten ved Ivigtut, og en særlig opmærksomhed skænkedes den af grønlænderen JOSVA året i forvejen (1852) fundne kobbermalm, hvortil der knyttedes en del forhåbninger, som dog aldrig er blevet ind-

friet (9, 10, 11). Da HOFF i 1853 var på stedet med de engelske og norske minefolk, udsprængte man forsøgsvis 20 tons malm, hvoraf det meste blev medtaget til England for at undersøges nærmere. Nordmanden FRIIS blev tilbage på stedet med sine ti norske arbejdere; »de tilbragte«, skriver HOFF (8) »en Vinter fuld af Farer og Besværligheder, og Hr. FRIIS viste stort Mod og Udholdenhed ved at paatage sig at arbejde paa dette Sted fuldkommen afskaaren fra Samqvem med Andre«. For sit eget vedkommende omtalte HOFF i et brev (16. oktober 1853) til professor FORCHHAMMER (12) rejsen som farefuld og besværlig. »Hr. Etatsraaden (vil) see, at Uheld har bidraget til at gjøre min Rejse længere end den Tid, De var saa god at fritage mig for mit Arbejde i Museet«.

Det var kun nogle få uger, HOFF var i land i Grønland; men det var nok til, at han aldrig glemte dette land. »Dette Ophold har«, skriver han (8), »givet mig en større Interesse for dette Land, saaledes at jeg stadig har havt min Opmærksomhed henvendt paa hvad Nyt der hjemsendtes fra Grønland.« Ja FORCHHAMMER overdrog »saa godt som fuldstændig« (4) omsorgen for museets grønlandske samling til HOFF, der holdt foredrag om sine geologiske og mineralogiske iagttagelser i Grønland i Naturhistorisk Forening (1854) (13) og ved de skandinaviske naturforsker møder i Christiania 1856 (14) og Stockholm, 1863 (8).

HOFF genså aldrig Grønland. Da professor JOHNSTRUP indså nødvendigheden af at lade en dansk, yngre geolog slutte sig til NORDENSKIÖLD's ekspedition, der i 1871 hjembragte Uivfag-jernet, var det ikke TH. HOFF, der fik denne opgave, men museets 2. assistent K. J. V. STEENSTRUP — »KNUD STEENSTRUP«, som nogle dengang kaldte ham (15). STEENSTRUP var ung (født 1842) og af godt helbred, medens HOFF var nået op i årene og desuden forvokset og ofte syg, lidet egnet til Grønlandsrejsernes strabadser. Men ingen ved, hvad dette alligevel har kostet ham af resignation.

Der findes et brev fra TH. HOFF til JAPETUS STEENSTRUP, dateret Fredensborg den 19. august 1871 (16). Det viser både, hvor levende interesseret HOFF fulgte grønlandsrejserne, og tillige giver brevet et indtryk af den sygelige museumsassistent og hans — man fristes til at sige næsegres beundring af STEENSTRUP, etatsråd, professor, dr. med. og phil., R. af D. p. p.

HOFF skriver bl. a.:

»Kjære Herr Professor!

Hjærtelig Tak for det mig tilsendte Exemplar af Deres Afhandling om »Havgjerdingerne« (17) ... Skjøndt jeg saa godt mindedes Deres Foredrag (18) har jeg dog med stor Fornøjelse atter gjennemlæst Afhandlingen; det er af den Slags Værker, hvormed man saa let kunde fristes til at sige: ja det er jo naturligt, og nogle vel ogsaa: det kunde jeg ogsaa have gjort, det vil sige den hører til Categoryen »Columbus' Æg«. — »Jeg lever her i idyllisk Uvidenhed om, hvad der sker i Verden udenfor hvad der staar i Dagbladet og Berlingske; da jeg af forestaaende seer, at den grønlandske Expedition er paa Tilbagerejsen, kan jeg ikke nægte, at det vilde interessere mig meget at høre, om De ved Noget om bemeldte

bekaend forinden tænker jeg ikke at komme
 til Byen før d. 31 Aug., da jeg synes det er
 bedst at have den megen Næls af Landet
 som mülis, men saa snart de kalder
 skal jeg øjeblikkelig indfinde mig og er
 Særs altid med Arbejdet med Hengiven

Copenhang d. 19. Aug. 1871. Th. Hoff

Hørv. Etatsraad Profen or. H. med Næls
 J. Japetus L. Steenstrup. R. af D. f. f.

Fig. 3. Slutningen af Th. Hoff's brev (19. aug. 1871) til JAPETUS STEENSTRUP.

Expedition samt om man snart kan vente den tilbage til Kjøbenhavn ...
 Da jeg i forrige Uge saa, at der var kommen to af den grønlandske Handels
 Skibe hjem, haabede jeg, at JOHANNES (Steenstrup) havde sendt et Par
 Ord til mig fra Grønland, men han har vel ikke haft Tid til Skrivning.
 Skjøndt mit Helbred visselig ikke er godt, er jeg dog bedre, og min Læge,
 som besøgte mig forleden, syntes ogsaa, at jeg saa raskere ud ... Hvis
 ikke den grønlandske Expedition kommer til Kjøbenhavn forinden, tæn-
 ker jeg ikke at komme til Byen før d. 31. Aug., da jeg synes det er bedst

at tage saa megen Nytte af Landlivet som muligt, men saa snart De kalder skal jeg øjeblikkelig indfinde mig og er Deres altid med Ærbødighed hengivne.

Fredensborg d. 19. Aug. 1871.

TH. HOFF.

Der er ingen tvivl om, at TH. HOFF var en oprigtig beundrer af JAPETUS STEENSTRUP. I det forannævnte brev taler han om en fest for denne (28. november 1870); det var STEENSTRUP's 25-års professorjubilæum. »Vær overbevist om«, skriver HOFF (16), »at det for Enhver af os, som var i Stand til at deltage heri, var en stor Tilfredsstillelse til paa denne Maade at kunne udtale sin Hengivenhed og Højagtelse for Dem«.

På forskellig måde havde HOFF tilknytning til den temperamentsfulde professor zoologiæ. Da HOFF i 1861 var på rejse i Sydeuropa, samlede han forhistoriske sager til JAPETUS STEENSTRUP. I juli 1861 afsendte han således »en Kasse med Ben og Flint« fra Mentona til STEENSTRUP og giver i et brev (20) en udførlig omtale af indsamlingerne, idet han slutter brevet: »Skulde der i Schweiz være Noget, De vilde have udført, vil det naturligvis være mig en Glæde at gjøre det, og om 14 Dage haaber jeg at være i Bern«. Allerede dengang var HOFF svagelig. I et andet brev fra denne rejse omtaler han sit helbred som »taaleligt« (21).

JAPETUS STEENSTRUP satte på sin side også en vis pris på TH. HOFF. I en anbefaling til denne, da han i 1869 søgte den ledige stilling efter overlærer J. FOGH som docent i »jordbundslære« ved Landbohøjskolen, skrev STEENSTRUP bl. a., dateret Univ. Zool. Museum d. 27. Mai 1869, at han gennem mange år havde kendt ansøgeren og hans virksomhed ved det mineralogiske museum, og at han skattede »hans Evne til at meddele Undervisning i de mineralogisk-geologiske Discipliner«. Det var ham »en kjær Pligt at kunne vidne, at jeg altid ved at høre Hr. HOFF's Foredrag ved videnskabelige Sammenkomster har fundet, at han fremstiller sine Tanker med megen Klarhed«.

— Ikke mindre trofast knyttet til sin chef, prof. FORCHHAMMER, var TH. HOFF, der år efter år gjorde det daglige museumsarbejde, som i virkeligheden mere og mere blev hans livs indhold. HOFF blev uundværlig for »Conferentsraaden«, »hvis mange Forretninger og navnlig hans Rejser oftere forhindrede ham fra at være tilstede paa Museet« (4). Det var også HOFF, hvem det i 1862 blev betroet at rejse til London »for at udvexle vort Meteorjern med British Museum«; »det er desværre ikke gaaet fuldstændig efter mit Ønske med Handelen«, skrev HOFF (London 11. juli 1862) til professor FORCHHAMMER (23).

Det sidste brev, der kendes fra HOFF til FORCHHAMMER, er skrevet under et sommerophold i Ordrup den 15. august 1865 (21). HOFF havde hørt, at FORCHHAMMER var »upasselig«; men han håbede, at »Deres gode Constitution hurtigt har overvundet dette Ildebefindende«. Det samme troede vistnok alle dengang. Men få måneder senere døde FORCHHAMMER pludselig, midt i sit til det sidste travle arbejde. HOFF derimod, der stadig klager, levede mange år endnu. I det ovennævnte brev (21) småjamrer han over sit helbred. »Det er sørgeligt for mig, der i Sommeren

dog altid plejer at samle lidt Kræfter til Vinteren, at see min Ferie gaae saaledes hen, at jeg bliver daarligere og ikke bedre, saa De kan nok tænke, at mit Humeur maa lide temmelig meget derved«.

Sådan var den museumsassistent, som JOHNSTRUP »overtog« med museet, da han den 1. april 1866 tiltrådte professoratet. »Ved Konferensraad FORCHHAMMER's Død skete en Standsning i de sædvanlige Museumsarbejder«, skrev JOHNSTRUP (24) i sin museumsberetning 1866—1870. Nok at gøre havde der altid været for HOFF, i hvis assistenttid ved museet der skete to store forøgelser, som voldte betydelige plads- og arbejdsmæssige vanskeligheder, nemlig indlemmelsen af en del af det kgl. naturhistoriske museums samlinger og CHRISTIAN DEN VIII's »particulære samlinger«. Det var i slutningen af 1850'erne, og man så ingen anden udvej end at magasinere en del på loftet over universitetets festsal, og hvor der ellers kunne findes lidt plads (25) ... Meget af dette besværlige ekstrarbejde har hvilet på HOFF og næppe gjort hans »humeur« bedre. Men professor JOHNSTRUP tog ham som han var, forbedrede hans økonomiske kår, hvor det var muligt (26), selvom HOFF — i hvertfald efter traditionen (27) — ikke just viste sine elskværdigste sider overfor JOHNSTRUP.

HOFF var nu første assistent, og fra 1866 var K. J. V. STEENSTRUP museets anden assistent. Rigeligt arbejde var der til dem begge, og snart begyndte STEENSTRUP's Grønlandsrejser. Der indgik stadig samlinger, som man ikke vidste, hvor man skulle opbevare. Professor JOHNSTRUP's årlige museumsberetninger taler om vanskelighederne. Hvor skulle man f. eks. gøre af de »ti almindelige Vognlæs«, som i 1868 (28) kom fra det endnu ikke helt tømte kongelige Museum?

Trange var HOFF's økonomiske kår også, især efter at han i 1863 havde giftet sig (29), og der kom børn i ægteskabet.

I årenes løb gik HOFF's videnskabelige arbejde mere og mere i stå. Enkelte diskussionsindlæg (30) under forhandlingerne under de skandinaviske naturforsker møder, som han stadig deltog i og forfriskedes ved, og en enkelt populær afhandling (31) var det hele; museumsarbejdet og undervisningen ved Landbohøjskolen (1869—1880) slugte hans tid og hans ikke alt for mange fysiske kræfter.

Og så kunne TH. HOFF ikke lade være med at fare i harnisk, når hans beundrede første chef, FORCHHAMMER's, ære efter hans mening blev trådt for nær. Det affodte iltre diskussioner med Rønne-adjunkten MAGNUS JESPERSEN sidst i 1860'erne, da striden stod om æren for opdagelsen af fosforit på Bornholm (32), og i 1868 tilskyndede — skriver HOFF (33) — »min Pietet for min afdøde Lærer (FORCHHAMMER), at jeg ikke tav til en, om end ikke ligefrem tendentiøs, saa dog ialtfald fuldkommen ubegrundet Beskyldning mod FORCHHAMMER for her at have begaaet en Vildfarelse. Det drejede sig om FORCHHAMMER's formodning om »den sandsynlige Forekomst af Juraformationen i det nordlige Jylland« (34).

Det faldt i professor JOHNSTRUP's lod at være med til at hjælpe TH. HOFF igennem den sidste, svære tid, da et »apoplektisk tilfælde« med stærk synssvækkelse (35) gjorde HOFF ganske uarbejdsdygtig. Som det allerede fra anden side er fremhævet (27) varetog JOHNSTRUP meget smukt HOFF's økonomiske interesser, idet han vikarierede for ham ved

Landbohøjskolen for om muligt at holde docentstillingen åben for HOFF, dersom en bedring i helbredstilstanden skulle ske. Den meget syge HOFF håbede længe, at han skulle blive rask nok til at genoptage sit museumsarbejde — »denne for mig saa kjære Virksomhed, som jeg saagodtsom udelukkende har helliget mig til«, kalder han det i sin afskedsansøgning d. 22. febr. 1880 (36), hvori han i sin »hjælpeløse Stilling« ansøgte om en lille pension, »da jeg er gift og har en Søn, der nyder Undervisning i Haderslev Læreres Skole« (i København), og han nødig vil tage op »af den lille Formue, der skulde have været en Støtte for min Familie, naar jeg engang er gaet borte«.

JOHNSTRUP (37) anbefalede varmt denne ansøgning, og på tillægsbevillingsloven 1879—1880 bevilgedes der TH. HOFF, som i 30 år havde udført et stort arbejde i Universitetets Mineralogiske Museum, en månedlig »understøttelse« på 55 kroner (37).

TH. HOFF døde den 11. februar 1882. Han havde levet sit liv i det gamle mineralogiske museums verden og så at sige i FORCHHAMMER's skygge. Som en »relikt« fra »Etatsraadens« tid gik han over i den JOHNSTRUP'ske periode med de store nydannelser indenfor dansk geologisk forskning og museumsvesen. Det meste af dette oplevede HOFF dog ikke. Han døde før oprettelsen af DANMARKS GEOLOGISKE UNDERSØGELSE (1888) og før stiftelsen af DANSK GEOLOGISK FORENING (1893). Indretningen af det nye mineralogiske museum (1893) oplevede TH. HOFF heller ikke. Han tilhørte det gamle museum på Nørregade og undgik ikke at bære præg af den tid.

RESUMÉ

TH. HOFF (1822—1882) er ikke et af de mere kendte navne indenfor geologien. Når han alligevel her gøres til genstand for en skildring, er det, fordi hans liv og arbejde er en lille mosaiksten, der hører med til at fuldstændiggøre billedet af livet i Københavns Universitets Mineralogiske Museum (på Nørregade) for overførelsen (1893) til det nuværende geologisk-mineralogisk Museum og Institut på Østervold.

TH. HOFF blev i 1850 ansat som assistent ved museet på Nørregade, og han gjorde her — så at sige i skyggen af de dengang førende videnskabsmænd, G. FORCHHAMMER og JAPETUS STEENSTRUP, senere FR. JOHNSTRUP — et livslangt, stilfærdigt og dygtigt museumsarbejde. Forholdene var meget trange i det gamle Universitetsmuseum, og dette må sikkert have hæmmet HOFF's udvikling stærkt. Hans hovedinteresse var Grønlands mineralogi. I 1853 foretog Hoff en rejse til V-Grønland, hvor man dengang nærrede betydelige forhåbninger om mulighederne for rentabel minedrift.

I sine senere år var TH. HOFF en skarp polemiker, der altid var rede til at imødegå kritik, der rettedes mod hans højt værdsatte chef, professor FORCHHAMMER. — I 1869—1880 var TH. HOFF docent i geologi og mineralogi ved Landbohøjskolen i København.

HENVISNINGER

1. GARBOE, AXEL: NIELS STENSEN'S (STENO'S) geologiske Arbejdes Skæbne. Et Fragment af Dansk Geologis Historie (D.G.U. 4. R. 3 nr. 4 (1948), 14f.). — CHRISTOFFER BARTHOLIN. En NIELS STENSEN-Elev paa Geologiens Omraade. (Medicinsk Forum 8 (1955), 45 f.).
2. — BORNHOLMER-Geologen MAGNUS JESPERSEN. Et Bidrag til en Mands og hans Slægts Historie (1931).

3. RØRDAM, K. i Bricka: Dansk biografisk Lexikon 7 (1893), 489-490. For nogle biografiske data takker jeg personalhistorikeren P. ENGELSTOFT.
4. TH. HOFF i en ansøgning om lønforhøjelse 1867 (Mineralogisk Museums arkiv).
5. SPÅRCK, RAGNAR: Zoologisk Museum i København gennem tre Aarhundreder (Universitetsprogram 1945), 66 f.
6. JOHNSTRUP's beretning om det Mineralogiske Museums virksomhed, 1892 (Universitetsårbogen).
7. LINDE: Meddelelser angående Kjøbenhavns Universitet ... for årene 1849-56 (1860), 702 f.
8. HOFF, TH.: Om Alderen af de i Grønland optrædende geognostiske Formationer (Förhandlingar vid de skandinaviske naturforskarens nionde möte i Stockholm 1863 (1865), 289 f.). — Om bjergværksmanden og geologen JACOB PAVELS FRIIS (1827-1912) se ANDREAS HOLMSEN i Norsk biogr. Leksikon 4 (1929), 281-282. — I »Den norske Tilskuer« 1851-1853, 284 f. findes FRIIS' dagbog fra Grønland.
9. MADSEN, EMIL: De vigtigste af danske i arktiske Egne udførte Rejser og Forskninger (Geografisk Tidsskrift 19 (1908), 181 f.).
10. GRY, HELGE: Mineralrigdomme og Bjergværksdrift i Grønland (Naturens Verden 18 (1934), 417 f.). — I begyndelsen af 1850'erne førtes der en livlig diskussion om bjergværksdrift i Grønland. »Commerceraad« JACOB H. LUNDT fik i 1851 en koncession. (JACOB H. LUNDT: Nogle factiske Oplysninger i Anledning af Planen til Bjergværksdrift paa Grønland. Kbhvn. 1853). LUNDT arbejdede tildels sammen med bergcandidat JACOB P. FRIIS.
11. I Mineralogisk Museums arkiv findes en indberetning fra JAC. P. FRIIS om undersøgelser vedrørende mulighederne for at drive Josvas Kobbermine, dat. London 8. november 1854.
12. Mineralogisk Museums arkiv (diverse breve, ordnede efter lande og personer).
13. HOFF, TH.: Om Tinstenens Forekomst ved Ivikæt ved Arsut Fjord i Syd-Grønland (Videnskabelige Medd. fra d. naturhist. Forening i København for året 1854 (1855), 201 f.).
14. Forhandlinger med de skandinaviske Naturforskere 7. Møde i Christiania 1856 (1857), 122: Amanuensis HOFF »supplerede (FORCHHAMMER's) Foredrag (om Columbitten) ved at meddele Oplysninger om Kryolithens Forekomst ved Ivikæt ... ifølge de Iagttagelser, han havde anstillet paa Stedet«.
15. PONTOPPIDAN, HENRIK: Hamskifte (1936), 64.
16. Ny kgl. Samling nr. 3460. 4°, Det kgl. Bibliotek, København, deponeret i Zoologisk Museums arkiv.
17. STEENSTRUP, JAPETUS: Hvad er Kongespeilets »Havgjerdinger«? Et Bidrag til Forstaaelse af Kongespeilet og til Bestemmelsen af dets Affattelsestid. (Årbøger f. nordisk Oldkyndighed og Historie (1871), 119-170). — STEENSTRUP mente, at »Kongespeilets« havgjerdinger skyldtes undersøiske jordskælv i året 986, og satte dette i forbindelse med Grønlands landsenkning. Eftertiden har ikke kunnet slutte sig hertil med samme begejstring som TH. HOFF. I 1891 tog K. J. V. STEENSTRUP afstand (Geol. Fören. Stockh. förhandl. 13 (1891), 797-800) og E. G. HARBOE (i Medd. D.G.F. 4 (1915), 411) afviser JAPETUS STEENSTRUP's opfattelse af »havgjerdingerne« som ganske uholdbar.
18. JAPETUS STEENSTRUP's foredrag om »Havgjerdingerne« blev holdt i det kgl. Nordiske Oldskrift-Selskabs Månedsmøde den 19. januar 1869.
19. Brev fra HOFF, Arona den 24. juli 1861, til JAPETUS STEENSTRUP (Ny kgl. Samling 3460, 4°, Det kgl. Bibliotek, København, deponeret i Zoologisk Museums arkiv).
20. Brev fra HOFF til JAPETUS STEENSTRUP, Arona 18. juli 1861. Ny kgl. Samling 3460, 4° (Det kgl. Bibliotek i København, deponeret i Zoologisk Museums arkiv).
21. Brev fra HOFF til FORCHHAMMER 18. 7. 1861 (Mineralogisk Museums Arkiv).
22. Mineralogisk Museums Arkiv (Diverse Breve).
23. Mineralogisk Museums Arkiv (Diverse Breve).
24. Universitetsårbogen (1864-1871) trykt 1885.

25. CALLISEN, KÅREN: Til Mineralogisk Museums Historie. (Medd. D.G.F. 10 (1945), 530).
26. JOHNSTRUP's skrivelse, 22. juni 1867, til Konsistorium (Mineralogisk Museums arkiv A, 4, b, 11).
27. RØRDAM, K.: JOHANNES FREDERIK JOHNSTRUP. (Medd. D.G.F. 5 nr. 15 (1918), 38).
28. JOHNSTRUP's Årsberetning 1868 (Universitetsårbogen).
29. TH. HOFF's hustru hed ROSA VALENTIN og tilhørte den mosaiske menighed; hun overlevede sin mand til 1903 (P. ENGELSTOFF's meddelelse).
30. Forhandlinger ved de skandinaviske Naturforskere 10. Møde i Christiania 1868 (1869), LXX, LXIII (om sølvets krystalformer). — Forhandl. ved de skandinav. Naturforskere 11. Møde, 1873 (1874), 38, 274 (om nogle eiendommelige formede rullesten fra Jylland (d. v. s. sandslebne stene), forelagt af Johnstrup).
31. HOFF, TH.: Diamanterne fra Sydafrika (Tidsskr. f. popul. Fremstill. af Naturvidsk. 5. R. 3 (1876), 1—13). I Landbrugs-Ordbog for den praktiske Landmand. Udg. af E. MÖLLER HOLST I (1877), 78—82 skrev HOFF om Apatit.
32. Om stridens enkeltheder kan efteres hos AXEL GARBOE: Bornholmergeologen MAGNUS JESPERSEN (1931), 172 f.
33. HOFF, TH.: I Anledning af Dr. L. Meyns Artikel »Der Jura in Schleswig-Holsteins i »Zeitschrift der Deutschen geologischen Gesellschaft« (Vidensk. Medd. fra den naturh. Foren. i Kbhvn. for året 1867 (1868), 145—149).
34. FORCHHAMMER i Oversigt over Vidensk. Selskabs Forhandlinger (1863), 135 f. — L. Meyn i Zeitschr. d. Deutschen geol. Gesellsch. 19 (1867), 41 f.
35. JOHNSTRUP's skrivelse, 23. februar 1880, til Konsistorium (Mineralogisk Museums Arkiv A, 4, b, 11).
36. Mineralogisk Museums Arkiv.
37. Skrivelse fra Konsistorium, 23. juni 1880 (Mineralogisk Museums Arkiv).